

ACC. NR. 9350

LUND'S UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: SMÅLAND Upptecknat av: Martin Larsson
Härad: ÖSTBO Adress:
Socken: GÄLLARYD Berättat av: Jonas Andersson
Uppteckningsår: Född år i Ekeberg

Uppteckningen rör REG. Söd. 27.

27 Söd

Skriv endast på denna sida!

M 2350

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tagsmannen Jonas Andersson
och hans hustru Emma Andersson

Skriv endast på denna sida!

Landskap: Småland Socken: Gällaryd, Östbo h: d.

Fullständigt namn: Jonas Andersson

Född den 1842 på Ekeberg
(gård eller by)

i Gällaryds, Småland
(socken och landskap)

Yrke: Lantbrukare Bisyssa:

Bosatt å följande platser:
(socken, landskap, tid)

Bor nu Ekeberg
(gård eller by jämte postadress)

Faderns namn: född

Moderns namn: född

Sedan huru länge är släkten känd: a) fädernet? b) mödernet?

Närmare upplysningar om släkten:
(t. ex. inflyttning, yrken m. m.)

Sagesmannens barndom:
(el. upptecknarens)

skolgång

N:r i accessions-
katalog:

2350

2350

Läsning:
(böcker, tidningar m. m.)

Resor:

Har sagesmannen sina hågkomster efter vissa personer? Vilka?
(el. upptecknaren)

Deltagande i föreningslivet:

Förtroendeuppdrag:

Övriga upplysningar: Har brukat fädernegården, Ekeberg, i
omkr. 50 år, 11 barn.

Död den *Ant. av*

(år och dag)

Dessa uppgifter ha insänts av: Martin Larsson, Platensgat. 23, Linköping
(namn och fullständig adress)

år 1929

Acc.n:r
Jonas Andersson
född i Gällaryd 1842.
Vistelseort:Gällaryd, Smål.

2350

A: d
Upptecknat
av
Martin Larsson
sommaren 1929.

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

I min barndom hörde jag sägas, att det va' troll
i bergen vid Ed, Trolleberget kalla' de det. Nu var det
en gång en som di kalla' Enfota, som gick förbi där.

Det var mycket kallt. Då hörde han någon, som jämrade
sig, och sade:"Ta mina vantar, när du frys." En gång
räddade detta troll honom. "Du vanta vän, du vanta vän,
rid å vägen den härde och in på åkern den korsårdre."

Då hade trollen, som var efter honom, ingen makt med
honom.

Juril

Öster M.

Götländska

2350

Mjord. M. Larsson

A:f

Ber Janne Larsson

Braberg

LUNDSS UNIVERSITETS
FOLKMANNESARKIV

Man brukade säga, att näcken var i småsjöar Näcken.
och gölar i skogarna. Om barnen var elaka, skrämdde man
dem med näcken: "Näcken kommer och tar dig!"

A:k

2350

FJÄLDS UNIVERSITETS
FOLKMÅRNESARKIV

Spiritus.

Spiritus skulle visst va' ett troll. Den som hade honom, kunde dra egendom till sig. Jag har hört talas om honom, men vet inte vad det vill säga. Inte heller vet jag om det är karl eller fruntimmer eller kreatur.

Spiritus.

B.b

N:a

2350

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Dödsvarsel.

Dödsvarsel.

Jag har en dotter, som heter Julia. Hon var ute och
gick om julakvällen en gång. Då hörde hon vid Bäckanäs, att
man sjöng för lik. Hon hörde tydligt psalmsången. Och där
dog en också under året.

B:b
N:a

2350

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Dödsvarsel.

Dödsvarsel.

Min son Ernst hade på julaftonen varit ute i skogen
och huggit granar. När han kom hem var det ännu ljusa dagen.

Han såg då på granngården, som låg alldeles intill hans
egen husbondes gård, en likfärd. Han såg alltsammans tydligt
Husbonden stod och läste och folk var samlat i sorgkläder.

Han undrade vad det var för något. Han hade ju inte varit
ute i skogen länge. Slutligen försvann det, och han förstod
då, att det inte var en verklig likfärd. Det var en liten
kista, han hade sett. Under det kommande året dog också
en liten dotter i huset.

Ela
N. b

2350 LUND S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Häxor. Gåkvinna.

I Långshult fanns en gåkvinna, som brukade stiga upp valvaremäss, innan solen gick upp och gå ut och ropa i skogen: "så långt som mitt mål höres, är sanket mitt." Min farfar hade en dräng, som en gång fick se henne, när hon gick. Hon var alldelers spritt naken. Gåkvinnan sade till drängen, att om han yppade någonting, skulle hon vrida nacken av honom. Drängen tordes inte heller säga något. Men en gång, när han var inne i stugan och även farfar var där sade han: "Jag ska tala om någonting för din spis." Då kan veta talade han ej om det för någon människa, ~~fast~~ farfar var ju inne i rummet och hörde det. På åkrarna, där gåkvinnan hade gått fram, var säden som bultad. Hon hade haft sällskap.

Häxor.

2350 LUND UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Lisa på Finnshult.

Lisa på Finnshult bodde tillsammans med sin man, Ekelund, i ett torp vid Os. Jag kommer väl ihåg henne. Hon var en stor och lång käring, men hon var blind, så att hennes gubbe måste leda henne, när hon skulle gå till nattvarden, ty hon gick i nattvarden. Hon hade svart band för ögonen. På söndagseftermiddagarna brukade vi ungdomar gå till hennes stuga och driva spektakel, fråga om vi blev gifta och så där. Kaja på Finnshult kallades hon med ett öknamn. Hon hade en bror, en gammal knekt, som hette Fana. Han skulle vara litet trollsker han också. Men Lisa på Finnshult var inte så dum, men va' hon hade för vetenskap vet inte jag.

Jag tjänade hos Gustaf i Ramnäs 3 à 4 år. Han hade köpt sin fars gård. Kreaturen gick i en hage, som de kallade Stora hagen. En gång kom en ko bort. Vi var många som letade men det hjälpte inte, kon hittade vi inte. "Du får lov att gå till Kaja på Finnshult", sade Gustaf till mig. Jag gjorde det och hon sade till mig: "Det är inte farligt. Kon är på fri fot, hon är inte i fäste. Ni kunna ju gå ner åt hagen i morgon, om hon kommer hem. Hon har mångagärdesgårdar att komma över. Men ni behöver inte bry er om henne ty i morgon vid davertiden (frukosten, vid 10-tiden) ska en man komma och le' henne hem." Det timade sig så också. Johannes i Byget kom med kon nästa dag vid davertiden. Detta har hänt i min tid och är sanning.

Lisa i Finnshult

2350

LUNDSS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Jordälven.

Jordälven är mycket stor och har mycket vatten.
Efter vad man säger ska Nissan va' från jordälven.

Jordälven.

Söderland
Östbo
Gästgivare

- 9 - Uppdrag till Hansen
2350 från av Jonas Andersson
LUNDs UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV Eks-Segerhuva

Segerhuva.

Min bror, Petter Johan, var född med segerhuva. Om det blev vådeld, kom inte elden över där en som hade segerhuva gick fram. Men segerhuvan måste bäras med. Min bror hade den på huvudet. Då han föddes, hade man kränkt segerhuvan på en brädlapp för att torka den. Två år efter sen vi blivit gifta blev det vådeld i Vermshult. Min bror gick då ut och det är så sant så att elden stannade.

Segerhuva.

J:6
E:22

2350

LUND'S UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

Förr i världen hölls alla dop i kyrkan. Den som höll barnet, måste hålla det still, hur det än skrek, det gick inte an att röra sig, ty då blev barnet stelt.

När barnen skrek, då prästen döpte, sade man, att de skulle få bra sångröst.

Dop.

Tyda.

J.e

2350 LUND S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Vid bröllop sattes upp träd, granar, som kallades Brudgranar.
brudgranar. Då sökte man reda på de största granar man
kunde få tag i och renskalade dem utom i toppen och sat-
te upp utefter vägen. De allra största sattes vid ingången
till bröllopsgården.

J:f

2350

LUND S UNIVERSITETS
FOLKMÄNNESARKIV

Lyten.

Man sade förr, att om en kvinna, som var med barn,
såg en vådeld och då tog sig någonstans, fick barnet på
samma ställe ett vådeldsmärke.

Om kvinnan såg en hare och blev litet rädd, blev
barnet harmynt, fick en kluven läpp.

Lyten.

Vådeldsmärke.

Harmynhet.

J:f
(N:b)

2350 LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Folkmedicin.

Om det var någon som hade stolsteget, skulle man "borra bort stolsteget". Man tog då en liten stol eller en pall med fyra ben, och satte den vid det sjuka ögat. Den som hade stolsteget skulle då säga: "Va' borrar du efter?" Den som hade pallen svarade då: "Jag borrar bort stolsteget," och spottade, "tvi", Denna procedur upprepades tre gånger och då skulle ögat bli bra.

Skära torsda'n skulle man utan att säga något ånta "skärskae" eller "nötal" (kreatursspillning) och kasta upp över ladugårdsdörren. Där skulle det sitta och torka. Om sedan något kreatur blev ormbitet, skulle man ta litet av "nötalet", som då var torrt, lägga det i en panna, tända eld och låta ryka på såret. Det hjälpte.

Om man fick ont i armen, skulle man åderlåtas. Detta skötte orgelnisten. Han hade en mekanism, som han stack hål i armen med.

Folkmedicin
Stolsteget.

Kreatur, som
blevo ormbitna.

Åderlåtning

Mia
B: d

Gällary, br.

2350

LUNDs UNIVERSITETs
FOLKBLADESBARKIV

Vårplöjningen börjar.

Från julen skulle sparas julbröd och julest, som körkarlen skulle sitta på "ärjestånga" och äta, innan han började ärja.

I sädesbingarna skulle sättas stål, innan säden såddes. Det var för att inte säden skulle bli förgjord.

Vårplöjningen

Torb. au.

2350 LUNDs UNIVERSITETs
FOLKMINNESARKIV

Vid julen bakade man och bryggde och gjorde Julen.
rent överallt.

Gödselstån pryddes med hackat gran- eller
tallris.

Inne i rummen ströddes hackat ris på golven.
Det fick inte sopas bort förrän annandagen. Ett
gängse tal var att "så mycket ris man strödde på
golvet, så mycket halm skulle det bli."

Annandag jul brukade ungdomen "rida Staffans
ske 'e". Man red då från gård till gård och fick
brännvin, juldricka, ost och bröd.

N:o
B:6

LUNDSS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV
2350

Årsgång.

Årsgång.

De gick ut på julkvällen, och skulle då gå till kyrkan och gå omkring den tre gånger och blåsa i nyckelhålet.

Sedan gick de genom byarna och kunde då se likfärdar m.m.

Men de fick inte tala om, vad de sett, samma dag, ty då blev man sjuk.

Johannes i Elgered måste gå ut om julkvällarna. Han hade sålt sig åt skam.

Dag. Ingland
Ed. Etter
Sv. Falun

- 17 -

Capt. Axel Larsson N:o

2350

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Påskveckan.

Dagarna i påskveckan: svarta månda'n, vita tisda'n,
dymmelonsda', skära torsda'n, långa freda'n, påskalördä'n.

På vita tisda'n skulle fruntimren tvätta för att allt
skulle vara vitt.

Dymmelonsdag och påskalördä'n skulle det skjutas för
att skrämma bort påskakäringarna. Di skulle bara göra't,
annars tjän'te de' inget te, inte.

Påskveckan.

Självland
Öster
Gällerstad

- 18 -

LUNDSS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2350

Maj 8 klock. Klockan
Var frus åtta klocka
Ekaborg

N:o
01d

Som den första sommarnatten räknade man
vårfruda snatta. Barnen skulle då lägga sig före
solnergången.

Första sommar-
natten.

2350

LUNDSS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Menträd var detsamma som majstång. Den restes på Menträd. midsommarafhton. Oftast sattes den upp vid ett vägskäl. Dit samlades på kvällen traktens ungdom. Menträdet liknade i längd och grovlek en telefonstolpe. Ibland försågs den med en tvärslå, på vilken kransar hängdes. Den pryddes med löv och flaggor, stundom även med färgat papper.

Gimland
Östbo med
Gällaryd som

LUNDs UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

- 20 -

Sig. Sven Olofsson
Ber. Jonas Brödner

O:e

2350

Veckeräkningen går in den 6 apr. och den 6
okt., om man vill räkna på hösten också, men man höll
i allmänhet aldrig reda på det på hösten. På våren räk-
nade man däremot alltid med veckeräkningen. Veckorna
räknades baklänges, så att den 13 började den 6 apr.,
den 12:e veckan började den 13 apr. o.s.v.

Sädden började i 10, 9 eller 8 veckan.
I 6 eller 5 såddes kornet.

Veckeräkningen.

2350

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Räppadagarna varo: Vårfrudagen, midsommar-
dagen, Mickelsmäss och Julada'n. Varje räpp bestod
av 13 veckor.

Räppadagarna.

LUNDSS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2350

Genvädret betydde, att vädret efter jul och Genväder.
efter midsommar var lika. Man kunde alltså på vintern
se, hurudant vädret skulle bli på sommaren.

2350

LUNDSS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Norrskens betydde ombyte av väderlek.

Norrskens.

P:f

2350 LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Flädermusen.

De sade förr, att om man slog flädermusen, var
det bara ett par skinnlappar; det var ingen kropp.

Flädermusen.

P: L

2350

LUND UNIVERSITETE
FOLKMINNESARKIV

Jättastenen vid Voxtorp.

Vid Voxtorps kyrka finns en stor sten. Om den sade
de gamle, att den vred sig var gång den hörde klockorna.
Jättastenen kallade de den.

Jättasten.

P:8

2350

JÖRNES UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Härom året var det ju en som skulle upp och Jordaxeln.
smörja jordaxeln. De' ska finnas en så'n, sä'r de.
Men han kom aldrig igen.

Acc. n:r 2350

Jonas Andersson

född i Gällaryd, 1842

Nuvarande vistelseort: Ekeberg, Gällaryd

Huvudsakligaste " : Gällaryd, Smål.

2350

Upptecknat

av

Martin Larsson
sommaren 1929.

27.

BJURDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Register.

Trolleberget vid Ed	sid. 1
Näcken.....	" 2
Spiritus	" 3
Dödsvarsrel	" 4
- " -	" 5
Häxa, gåkvinna	" 6
Lisa på Finnshult	" 7
Jordälven	" 8
Segerhuva	" 9
Dop, hålla barnet still. Tyda	" 10
Brudgranar	" 11
Lyten, vådeldsmärke och harmynhet	" 12
Borra bort stolsteget. Åderlåtning	" 13
"Nötal" mot ormbitna kreatur	" 13
Vårplöjningen, julbröd ätes. Stål i sädesbingen ..	" 14
Julen. Tyda	" 15
Årsgång	" 16
Påskveckan	" 17
Första sommarnatten: vårfruda snatten	" 18
Menträd midsommarafhton	" 19
Veckeräkningen	" 20
Räppadagarna	" 21
Genväder	" 22
Norrskeden	" 23
Flädermusen	" 24
Jättastenen vid Voxtorp	" 25
Smörja jordaxeln	" 26